

Breu radiografia sociolingüística de l'occità a l'inici del tercer mil·lenni

AITOR CARRERA *Universitat de Lleida*

RESUM: Aquest article és un treball de síntesi que fa una presentació general de la llengua d'oc des d'un punt de vista sociolingüístic. Exposa episodis recents de la història de l'occità i les principals disposicions legals que l'afecten en els tres estats europeus en què es parla (amb especial atenció a l'Estat francès). Al mateix temps, recull dades precises d'estudis i d'enquestes recents sobre el seu ús social, i comenta la situació de la llengua en àmbits com l'ensenyament i els mitjans de comunicació. Aquest treball pretén que el lector es familiaritzi ràpidament amb el context social de la llengua occitana, però també vol servir per fer una breu anàlisi del present de l'occità en un moment determinant de la seua existència.

PARAULES CLAU: occità, sociolingüística.

ABSTRACT: The article is a general introduction to Occitanian from a sociolinguistic point of view. It describes some recent episodes in its history and the main legal provisions affecting it in each of the three European states where it is spoken (with particular emphasis on the French state). It also relays precise data from recent studies and questionnaire results about its social use and comments on its position in such fields as education and the media. It aims quickly to familiarize the reader with Occitanian's social context, but it also seeks to provide a brief analysis of its present situation at a decisive stage in its existence.

KEYWORDS: Occitanian, sociolinguistics.

El domini lingüístic occità

Quan Jordi Ventura (1991, 139) parlava d'Occitània, deia que en pocs altres llocs «és possible de veure un exemple més clar d'una civilització ofegada per una altra». La sentència potser és una exageració, però el fet és que fins i tot Robert Lafont, un intel·lectual provençal allunyat de Ventura, s'atreveia a catalogar la situació occitana de «génocide culturel» (per exemple, Lafont 1971a, 213). Malgrat que la llengua d'oc es parla gairebé en una tercera part de l'Estat francès, el discurs oficial republicà, que només admet l'existència del ciutadà-individu i de l'estat-nació (Lafont 1971b: 20-21), consisteix a proclamar fins i tot davant de les altes instàncies internacionals —com recorda l'occità instal·lat a Austràlia Henri Jeanjean (1990, 199)— que «il n'y a pas de minorités en France».

L'espai de la llengua occitana va dels Pirineus als Alps i de la Mediterrània a l'Atlàntic, i no ha format mai una unitat administrativa. L'antecedent més immediat d'alguna cosa semblant a una unificació política d'aquest territori cal buscar-lo força lluny, al segle XIII, en l'època de Pere el Catòlic. A França, l'occità és una llengua parlada en trenta-nou departaments meridionals. En vint-i-sis és l'única llengua pròpia, en quatre ha estat tradicionalment la majoritària, en tres és parlat a la meitat del territori i encara hi ha sis departaments –entre els quals cal incloure el dels Pirineus Orientals, on es troba la Catalunya del Nord– que són minoritàriament occitans.¹ Fora de l'Estat francès, l'occità s'usa també a la Vall d'Aran i en catorze valls alpines situades al llarg de la frontera estatal francoitaliana (les *Valadas*), al petit poble de La Gàrdia, a la província de Cosenza (a Calàbria),² i a Sent Eutròpi, un enclavament al departament francès de la Charanta, a pocs quilòmetres de la frontera lingüística que separa la llengua d'oïl de la llengua d'oc. L'occità, a més, ha estat també utilitzat en una part important de la zona occidental d'Alemanya, on el van exportar els valdesos. Ronjat (1980, 23) encara va poder sentir la llengua occitana en alguns punts de Württemberg, on –per cert– se'n pot resseguir la pista gràcies a l'onomàstica.³

Les réfugiés donnèrent à leurs nouveaux établissements les noms de plusieurs villages de leur patrie. Leur langage ne s'est conservé que dans trois de ces villages, où je l'ai trouvé encore parlé en 1909 par une centaine à peine en tout de gens âgés: *Bourcet* ou *Neu-Hengstett*, près d'Alt-Hengstett, à l'E. de Calw; *Pinache* et *Serres* (noms fr.), formant une même paroisse aux environs de Dürrmenz, près de la frontière badoise, dans le district de Maulbronn.

Remarquem, per altra banda, que l'emigració cap a altres continents ha fet que hi hagi hagut colònies occitanes ben lluny del territori constitutiu de la llengua que

1. Sobre els límits entre el domini occità i els dominis del francès (o de la llengua d'oïl) o del francoprovençal, i en general sobre els confins del territori de la llengua d'oc, vegeu, a més de la recerca històrica de Tourtoulon i Bringuier (1876) o d'altres treballs sobre el *creissant* (espai de transició al francès al nord del domini), Ronjat (1980, 10-25), Bec (1977, 13-18), Fontan (1997, 12-21) i, sobretot, l'excel·lent treball de Sumien (2006, 127-139), en el qual es conclou que avui encara hi ha una trentena de localitats «mal attribuées le long des limites avec le français, le francoprovençal et le basque». En aquests treballs també es trobarà informació sobre els enclavaments d'altres llengües en el domini occità (com la del lligur a Mònaco o, a l'altre extrem, d'una modalitat de la llengua d'oïl a la Petita Gavateria).

2. Sobre La Gàrdia i el *gardiòl*, vegeu per exemple –entre d'altres– el treball de Kunert (2000) o, sobretot, el document publicat fa poc per l'ajuntament de La Gàrdia (Commune 2004) sobre l'occità local.

3. Val la pena de fer una passejada pel cementiri vell de *Neuhengstett*, per exemple, per adonar-se del passat occità de la població. Sobre la presència dels valdesos a Alemanya, podeu veure el volum de Lange (1988), on es donen dades precises població per població i es recull la literatura científica sobre el tema (Lange 1988, 214-217). Agraïm al professor Tilbert D. Stegmann que ens hagi fet conèixer aquest treball.

han resistit amb més o menys fortuna el pas del temps (Estats Units, Argentina, Mèxic, Quebec...). La diàspora d'occitans ha estat tan important que fins i tot hi va haver aranesos que van anar a parar a Hondures i a les Filipines. En parla Sandaran (1913, 9) en la seua conferència *La Vall d'Aràn i els catalans*:

L'aranès, senyors, es parla al cor de dos països d'idioma castellà. Un d'ells és en una petita regió d'Honduras on fou no poca la sorpresa que tingué un emigrant de la nostra terra que trobant-se en un punt on se creia que ningú l'entendria al parlar l'aranès en família, li succehí que's trobá de colp i volta entre gent amiga, germana, puig que li responia ab sa mateixa llengua. Després va saber que proveníen d'una colonia que formaren unes quantes famílies emigrantes araneses que s'havien establert allí des de ja feia gran nombre d'anys; y l'altre en una comarca de Filipines, qual agradable descobriment fou degut a una curiosa circumstancia de que sigué testimoni un oncle meu; se trobava ell i uns quants amics aranesos parlant en aranès al voltant d'una taula del cafè de Novetats, quan hagueren d'adonarsen que un senyor desconegut que seia a la mateixa taula no feia més que escoltar la conversa i riure. Al preguntar-li lo extrany de la seva actitud amb una gent desconeguda, els va dir que continuessin enraonant perquè li feien un plaher que ells no's pensaven, tota vegada que'l transportaven al costat de la seva mare, puig que la seva mare, que era del poble (en aquell indret de Filipines), parlava com ells, i que la gent del poble en allà tota parlava aquella llengua.

Una de les migracions més importants d'occitans s'ha dirigit cap a la metròpoli francesa, cap a la zona parisenca, on molts *meridionals* han hagut de desplaçar-se a la recerca d'oportunitats o per promocionar-se laboralment. Fora del territori occità, per tant, encara que resulti xocant, el lloc on avui hi ha més occitanoparlants és, precisament, París. Dupuy (1997, 36) parla d'aquest fet en la seua *Encyclopédie Occitane*:

Le plus important mouvement migratoire est celui des Occitans vers le nord de la France et la région parisienne. Il remonte à la conquête de l'Occitanie mais s'est intensifié surtout à partir du XIXe siècle. Cette émigration massive a vidé l'Occitanie d'une grande partie de sa population active et la prive aussi de son élite.

Situació legal de la llengua occitana

D'ençà de la famosa croada del segle XIII contra els albigesos i de la derrota occitanocatalana de Muret (o *Murèth*, en occità), França –primer com a Reialme i després com a República– ha anat incorporant al seu domini la major part dels territoris occitans. Niça va ser el darrer trofeu, fa encara no cent cinquanta anys. Abans havien estat annexionats el Bearn (l'any 1620) o el Comtat Venaissin (el 1791). Fins i tot les zones occitanes que avui no pertanyen a l'Estat francès han patit en un moment o altre –i d'una manera o d'una altra, també– el domini francès⁴ i la influència lingüística francesa, en part per la seua relació constant amb la resta del domini.⁵

Amb l'ordenança de Villers-Cotterêts de 1539, el francès es va convertir en la llengua administrativa d'Occitània: la llengua oficial. Només en algun territori que va ser incorporat tard a França es va poder mantenir un ús administratiu de l'occità.⁶ L'any 1620, el francès va esdevenir també la llengua oficial del Regne de Navarra, independent fins llavors, però els Estats de Bearn van continuar usant l'occità fins a l'any 1789.⁷ De fet, aquesta data és el punt d'inflexió a partir del qual s'accelera la persecució de les varietats parlades a França avui menystingudes, tot i que, curiosament, és també en aquesta època quan les noves institucions republicanes es veuen obligades a utilitzar l'occità per comunicar-se amb els seus ciutadans meridionals, la majoria dels quals no coneixien la llengua oficial: «Les bibliographies signalent de même en divers lieux des Déclarations des droits de l'homme mises en patois, des discours faits de même dans les cérémonies civiques, et l'usage subsiste jusque sous la Terreur» (Brun 1973, 492). Pel que sembla, a l'Assemblea Nacional fins i tot van necessitar intèrprets per comunicar-se amb una delegació de marsellesos.⁸

4. La Vall d'Aran, per exemple, ha estat ocupada en més d'una ocasió, i fins ha format part del departament de l'Alta Garona. Sobre aquesta qüestió, vegeu Lladonosa (2001).

5. L'aranès, per exemple, disposa de formes d'origen francès més o menys cèlebres com *pompièr, caièr, estilò, blu, jaune...* Pel que fa a les *Valadas*, reproduïm les paraules de Sumien (2006, 31): «l'influence française a pénétré dans une partie des Vallées Occitanes au XVIIe et XVIIIe siècles, lorsque le royaume de France cherchait à contrôler les passages alpins, face à la maison de Savoie». La incorporació tardana de Niça a l'Estat francès, d'altra banda, fa que l'occità local mantingui encara avui «une empreinte de sa longue subordination à l'italien» (Sumien 2006, 31).

6. Un resum en occità de la situació administrativa de l'occità en aquella època i de les conseqüències de Villers-Cotterêts a Pojada (2001, 10-13). Un altre resum, aquest en francès, sobre el període que va de Villers-Cotterêts a la Revolució, a Kremnitz (2002a, 19-24).

7. La incorporació tardana del Bearn a França i la seua situació perifèrica (a més, probablement, del veïnatge amb el País Basc) expliquen que hi hagi un cert sentiment regional o paranacional que fa que aquesta zona sigui diferent dels altres països occitans. Segons una enquesta de l'any 1994 feta al departament dels Pirineus Atlàntics, al Bearn s'usa majoritàriament la denominació *biarnès* per fer referència a l'occità local (48%), i no pas l'etiqueta *patois* (*patuès*). Chateaufrenaud (1998, 140) compara aquest fet amb l'ús minoritari de *bigordan* en el departament veí dels Alts Pirineus (només el 10% hi usa aquest apel·latiu), i conclou que al Bearn existeix un sentiment de *biarnitud*.

8. El primer periòdic en occità va ser creat precisament l'any 1791, a Tolosa de Llenguadoc.

Auguste Brun, autor d'un gran estudi sobre la penetració de la llengua estatal a Occitània, remarca que en l'època de la Revolució el francès deixa de ser una *langue de gouvernement* per convertir-se en una *langue de la nation* (Brun 1973, 495-496), i que les altres varietats passen a ser vistes com una relíquia feudal que cal exterminar. És l'època de l'enquesta de Grégoire: «Nous n'avons plus de provinces [...] et nous avons encore environ trente patois qui en rappellent les noms». La substitució s'ha de fer amb celeritat, i cal «consacrer au *plutôt* dans une République une et indivisible l'usage unique et invariable de la langue de la liberté» (citat per Brun 1973, 5). De fet, el mateix Grégoire preguntava, entre altres coses, si es tenien idees per destruir els *patois*.

La situació actual és hereva directa de les condicions viscudes durant la Revolució. El segon article de la Constitució, modificat l'any 1992, situa explícitament el francès –per si de cas abans no quedava clar– en una posició jeràrquicament superior a totes les altres llengües parlades en l'espai estatal: «La langue de la République est le français». Per tant, l'occità no és oficial al seu territori, com tampoc no ho són les altres llengües menystingudes. L'any 1951 se'n va despenalitzar l'ensenyament gràcies a la llei Deixonne, aprovada al final d'un procés traumàtic ple de patetisme, amb «discussions passionnées [...] démesurées par rapport à son contenu» (Abrate 2001, 411).⁹ La llei Deixonne, de fet, simplement va obrir la porta a un ensenyament facultatiu i parcial de les llengües minoritàries, la qual cosa fa que Lafont digui que suposa una «réparation nominale» (Lafont 1971a, 218) i que aporta sobretot avantatges morals (Lafont 1974, 227):

La «loi Deixonne» présente surtout des avantages moraux. Elle met fin catégoriquement à la répression scolaire. Elle interprète largement, en ouverture d'avenir, le recours au «patois» pour enseigner le français [...]. Elle met aussi fin à un certain nombre d'ambiguïtés idéologiques qu'avait traînées avec elle la renaissance d'oc. Elle distingue catalan et occitan. Elle adopte le terme de «langue occitane»; elle l'officialise.

La circular Savary de 1982 (que deu el nom al ministre Alain Savary) desenvolupa la llei Deixonne i impulsa l'ensenyament de les llengües regionals (més hores, autorització explícita de l'ensenyament bilingüe...) i pot ser vista, de fet, com una de les poques conseqüències –poquíssimes, si tenim en compte les expectatives que

9. Sobre tot el procés que va conduir a l'aprovació de la llei Deixonne (que probablement no hauria tirat endavant si no hagués estat pels bretons, i que va tenir oposicions tan il·lustres com la d'Albert Dauzat o, com era previsible, la de l'Académie Française), i de fet sobre el període 1945-1951, vegeu Abrate (2001, 403), Lafont (1971a, 218-222; 1974, 225-229; entre d'altres) o Martel (1992, 124-125), per exemple. Recordem, per cert, que el règim de Vichy va permetre l'ensenyament facultatiu de l'occità, i que aquest fet és el precedent més immediat de la llei Deixonne.

havia generat— de la descentralització promesa per Mitterrand, en qui alguns van veure el *Président du Midi*. L'any 1991 es va crear el CAPES¹⁰ d'occità, la qual cosa va suposar el pas de l'amateurisme a la professionalització del professorat de llengua d'oc. Després de la circular Savary, n'hi ha hagut d'altres (la circular Darcos o les de Lang) que han continuat l'actitud de permissivitat envers l'ensenyament de les llengües minoritàries encetada per la llei Deixonne. Això sí: sense oferir mai un ensenyament massiu (i encara menys obligatori) de la llengua occitana en el seu domini lingüístic.

Deixant de banda tot l'episodi de la negativa de França a ratificar la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries, la darrera novetat legislativa que fa referència a la llengua occitana i a les altres llengües minoritàries data de l'estiu de 2008, moment en què es va aprovar fer constar en la Constitució que les llengües regionals pertanyen al patrimoni de França (però finalment no pas en el primer article, sinó en el setantacinc). Aquesta menció va ser considerada com un triomf per alguns sectors de l'occitanisme i dels defensors de la diversitat lingüística de França. I tenint en compte l'immobilisme de l'Estat francès en tot allò que fa referència al reconeixement dels drets lingüístics de les minories, potser ho és. Però cal tenir present, un cop més, que aquesta modificació constitucional no obliga el govern francès a prendre cap tipus de mesura per promocionar l'ús de les llengües minoritàries.

Fora de l'Estat francès, les coses són lleugerament diferents. Respecte de les valls d'Itàlia, la Constitució italiana de 1947 diu que «La Repubblica tutela con apposite norme le minoranze linguistiche», però ha calgut esperar més de cinquanta anys —cinquanta-dos, concretament— perquè s'aproveïssin les *Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche* que reconeixen explícitament l'existència de l'occità i obren la porta a la seua promoció (tot i que un decenni després no ha canviat gran cosa): «la Repubblica tutela la lingua e la cultura delle popolazioni albanesi, catalane, germaniche, greche, slovene e croate e di quelle parlanti il francese, il franco-provenzale, il friulano, il ladino, l'occitano e il sardo». A l'Estat espanyol, d'altra banda, l'aranès disposa d'un reconeixement d'ençà de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979, en el qual es diu que la «parla aranesa» —no pas l'*occità*!— seria «objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció». Quatre anys després, en la primera Llei de Normalització Lingüística ja s'usarà el terme *aranès* per dir que és «la llengua pròpia de la Vall d'Aran». Però l'oficialitat real de l'aranès —a més, en tant que *llengua occitana*— arriba l'any 1990 amb la Llei 16/1990, més coneguda com a *Llei d'Aran*: «L'aranès, varietat de la llengua occitana i pròpia d'Aran, és oficial a la Vall d'Aran».¹¹ La darrera novetat

10. Acrònim del *Certificat d'Aptitude au Professorat de l'Enseignement du Second Degré*.

11. Sobre la situació legal de l'aranès, i especialment sobre el seu procés de reconeixement durant els anys vuitanta, podeu veure Viaut (1985, 1986, 1987), Lamuela (1987, 135-157) o, sobretot, Simó (1999).

legislativa és tot just de l'any 2006. Després de la darrera reforma estatutària, l'occità ha esdevingut llengua oficial no només a la Vall d'Aran, sinó a la resta del Principat de Catalunya: «La llengua occitana, denominada *aranès* a l'Aran, és la llengua pròpia d'aquest territori i és oficial a Catalunya, d'acord amb el que estableixen aquest Estatut i les lleis de normalització lingüística». La situació legal de l'occità és, per tant, realment peculiar. La major part de territoris en què aquesta llengua és oficial no són occitans. Caldrà veure si aquest fet serveix com a estímul per aconseguir l'oficialitat en el seu propi domini lingüístic, que és on l'occità es juga realment la seua supervivència.

Nombre de parlants. La gran davallada

Contràriament al que han dit una bona colla de treballs,¹² que han afirmat que el francès ha anat arrelant de mica en mica a Occitània d'ençà que els croats van conquerir el Llenguadoc durant el segle XIII, el cert és que la seua naturalització en el terç sud de França té menys d'un segle d'antiguitat. De fet, la desfeta càtara i la derrota dels exèrcits de Pere el Catòlic ni tan sols van tenir conseqüències sobre l'ús administratiu de la llengua occitana en els territoris annexats a França: «A partir du XIVe siècle, en effet, les textes en langue d'oc pullulent, et ils se multiplient à mesure qu'on approche de 1500» (Brun 1973, 19), i «le parler local s'emploie couramment dans l'écriture, deux siècles et même trois siècles durant, malgré la Croisade des Albigeois» (Brun 1973, 120). A partir de l'ordenança de Villers-Cotterêts el francès esdevé la llengua oficial, però això té ben poc efecte al carrer, on la població –majoritàriament analfabeta– continua usant l'occità. En l'època de la Revolució, el francès és «a l'encòp lenga de cultura europèa e lenga “minoritària” dins lo reialme» (Pojada 2001, 12).

Tot i que cent anys enrere el francès ja tenia una certa presència en algunes ciutats, fins al segle XX Occitània viu majoritàriament en una situació de diglòssia en la qual la llengua estatal és sobretot la llengua habitual d'alguns grups minoritaris que ocupen una posició social privilegiada. Fet i fet, no és fins a la Segona Guerra Mundial quan es produeix un gran trencament en la transmissió de l'occità que fa que, en dues generacions, passi a ser minoritari en el seu propi territori. Aquest trencament traumàtic de la transmissió generacional és, en part, una conseqüència del profund desprestigi de la llengua, identificada amb el passat, el tradicionalisme, la vida rural i la manca d'expectatives de promoció social. O més ben dit: del desprestigi associat als *patois*, ja que els habitants d'Occitània –com els d'altres zones lingüísticament

12. Vegeu, per exemple, tots els que cita Brun (1973, 4-6).

minoritàries de França— no tenen consciència d'usar una mateixa varietat, sinó un parlar que forma part d'un magma gairebé infinit de modalitats locals difícilment intercomprendibles que només poden aspirar als usos domèstics.

L'arribada de l'escolarització obligatòria universal i laica en la segona meitat del segle XIX és un dels principals motors de la desoccitanització. L'escola té el paper d'instrument de deculturació, no estalvia mètodes repressius contra les varietats lingüístiques diferents del francès i obté unes victòries psicològiques evidents, ja que consolida el desprestigi de les varietats minoritàries i la percepció d'aquestes llengües com a formes locals. Els seus mètodes repressius més coneguts són *lo senhal* (que consistia a sorprendre l'alumne que parlava occità i castigar l'últim que cometia aquesta infracció)¹³ o els rètols en què s'igualava la higiene amb la utilització del francès.¹⁴ Però l'escola, tot i tenir un paper molt important, no és l'únic factor que ha ajudat a difondre la llengua estatal. La propaganda nacionalista francesa (que té com a excusa l'enemic exterior, habitualment germànic) i l'exèrcit (servei militar obligatori, alta mortalitat d'occitans en els conflictes armats de la segona meitat del segle XIX i de la primera meitat del segle XX)¹⁵ són dos elements importants que contribueixen a la difusió del francès, juntament amb les transformacions socials i econòmiques dels darrers cent o cent cinquanta anys. L'emigració rural cap a les ciutats (que són un focus de desoccitanització) o cap a l'exterior del domini lingüístic també facilita l'avanç del francès, mentre que la despoblació de certes zones rurals —i, doncs, l'envelliment de la població en alguns dels llocs en què l'acció de l'Estat arriba amb

13. L'alumne que era sorprès mentre parlava occità rebia una penyora (un *senhal*). Si volia alliberar-se'n, havia de trobar un altre alumne que parlés occità i lliurar-li el *senhal*. El que el tenia a la fi de la jornada, era castigat.

14. No és cap exageració de dir que aquesta persecució monomànica de les llengües minoritàries provoca un «traumatisme pregon» en els alumnes, com diu Bernissan després de fer una enquesta en el departament dels Alts Pirineus: «Un informator compara l'escòla deu sué temps dab l'armada» (Bernissan 2003, 127). Els treballs que parlen de la repressió escolar contra l'occità són molt nombrosos, però val la pena de llegir-ne un de recent: el de Lafon (2005, 162-206). En aquest article es recullen testimonis orals i escrits (per exemple, d'escriptors com Delèris i Bodon) sobre la persecució de l'occità al Roergue, al bell mig del seu domini lingüístic. Si es vol un resum de la situació de l'occità a l'escola i dels intents de fer-li un lloc en aquest àmbit (en els quals cal incloure la presa de posició de Mistral i d'altres felibres) des del segle XIX fins a pocs anys abans de la primera escola associativa occitana (la primera *Calandreta*), vegeu per exemple Lafont (1974, 210-238). Si es vol un resum telegràfic de la relació entre la llengua occitana i l'escola, vegeu Kremnitz (2002a, 34-35).

15. Sobretot a la Primera Guerra Mundial, ja que hi ha treballs que assenyalen que hi van morir al voltant d'un milió de ciutadans del sud de l'Estat francès i que en algunes trinxeres fins i tot es podia sentir donar les ordres en occità. Tot i això, en aquella època des de París es desconfiava del valor i de la motivació dels occitans que formaven part de l'exèrcit francès. Sobre aquesta qüestió, llegiu per exemple el que escriu Castela (1999, 322): «Les renforts provençaux et niçois envoyés en 1881 aux troupes coloniales pour conquérir le Tonkin furent accusés à tort, et en particulier par le journal "Le Figaro" de s'être enfuies lors de l'assaut de la colline de Lang Son (1881). Ces troupes de "mauvais soldats, parce que mauvais français" furent à l'origine d'un débat politique qui entraîna la chute de Jules Ferry [...]. Les soldats du XVe corps (Sud-Est de la France) "peu patriotes, peu vaillants en combat", furent encore accusés des reculs militaires lors de la bataille de la Marne en Septembre 1914. Cet état d'esprit de méfiance instauré en France à l'égard des "gens du Midi" était fortement combattu par Jean Jaurès».

menys intensitat— contrasta amb la multiplicació de segones residències en algunes zones del domini lingüístic occità, especialment en el litoral provençal i llenguadocià, on hi ha una arribada massiva de població francoparlant (una bona part de la qual estava formada, en un determinat moment, sobretot per *pieds-noirs* teòricament *repatriats*).¹⁶ A tot això sumem-hi altres conseqüències del centralisme, com un sistema de promoció laboral que passa habitualment per la capital¹⁷ o el desenvolupament d'unes comunicacions que parteixen d'un esquema radial i que no sols afavoreixen que el francès fagociti l'occità, sinó també que l'economia occitana esdevingui subalterna de l'economia de la metròpoli.¹⁸

L'estabilitat demogràfica de l'occità fins al segle XX només es pot posar en dubte des de posicions apriorístiques. En el primer volum de la seua *Grammaire istorique* [sic], publicat l'any 1930, Juli Ronjat (1980, 26) calculava que encara hi havia deu milions d'occitanoparlants. Segons les dades d'una enquesta de l'any 1864 promoguda pel ministre Victor Duruy, la gran majoria de la població occitana no tenia competència lingüística en francès. En departaments com Ariège, Gers o Airon, el desconeixement superava el 90%. En d'altres, com les Lanes, Alts Pirineus, Aude, Tarn, Ôlt o Puèi Domat, se situava entre el 75% i el 90%.¹⁹

16. Lafont (1971a, 99-100) ja veia Provença «saturée, saoule de touristes», i denunciava que l'autòcton es veia condemnat a convertir-se en un element més del paisatge (Lafont 1971b, 177). Les dades de Lafont (1971a, 95-96) ens permeten de fer-nos una idea de la massificació turística d'algunes zones, sobretot si tenim en compte que són de quaranta anys enrere: «En 1969, la Côte d'Azur comportait 70.884 résidences secondaires, son arrière-pays immédiat 19.334 et la montagne niçoise 32.188. Le département des Alpes-Maritimes en a 35.269 [...]. Dans les Alpes-Maritimes toujours, plus de 50% des propriétaires de ces maisons sont maintenant originaires de la moitié nord de la France (43% sont parisiens), et 17% sont des étrangers». Lafont (1971a, 97) conclou: «Le caractère colonial d'une telle invasion est évident [...]. Les Provençaux ont été exclus des rapports qu'ils entretenaient avec leur environnement naturel. L'accès à la mer et même aux arbres leur a été interdit».

17. Jeanjean (1990, 131) parla del periodisme, però les seues consideracions són perfectament vàlides per a altres àmbits laborals: «dès qu'un individu fait preuve de talent, la promotion ne pouvant être que Paris, il lui faut soit partir —rester au pays n'est donc vu que comme une preuve d'incompétence— soit accepter d'être considéré comme un original —ce qui entraîne la mise sur voie de garage». Remarquem que no és pas excepcional que els mateixos occitanoparlants, un cop deculturats, exerceixin d'agents de francesització en la seua localitat d'origen, on han tornat per gaudir de la jubilació després de treballar tota la vida a París o en un altre lloc de l'Estat Francès.

18. La distribució radial, amb París com a rovell de l'ou, de la xarxa ferroviària és un dels exemples més clars de jacobinisme destinat a solidificar la dependència econòmica de la perifèria: «Le réseau ferroviaire dont les lignes sont tracées par les Compagnies concessionnaires à partir de la capitale se constitue de Paris à Marseille, de Paris à Toulouse, de Paris à Bordeaux, de Paris à Béziers et assure ainsi une étroite cohésion économique entre les grandes villes du Sud et la capitale» (Castela 1999, 219). El treball de Castela inclou un mapa de les concessions ferroviàries de l'any 1920 que és tot un poema.

19. Vegeu per exemple el mapa de Baldit (1982, 51). Castela (1999, 323) reproduïx fotografies de plaques situades en alguns pobles occitans en l'època de Napoleó III per orientar els viatgers septentrionals: «Par décision de Napoléon III une plaque de signalisation dut être apposée à l'entrée des villages pour permettre aux voyageurs de se situer dans des régions où personne ne parlait français». En l'enquesta de Duruy encara caldria veure si tots els que declaren ser competents en francès, ho són realment. L'Abbé Sauvages, del qual Brun deia que «par ses voyages, [il] fait une enquête digne d'être nommée scientifique», ja assenyalava que havia estat en llocs del Llenguadoc en què els habitants «croient parler français et ne font que franciser le pur languedocien» (reproduït per Brun 1973, 417).

En l'actualitat, és difícil de saber el nombre de parlants d'occità, entre d'altres coses perquè –no és cap casualitat– l'Estat francès no és precisament un entusiasta dels censos lingüístics. Podem fer especulacions quantitatives a partir d'enquestes en algunes parts del domini lingüístic, ja que només de manera molt extraordinària hi ha algun sondeig que supera l'àmbit regional. De fet, disposem d'una bona colla de treballs que tracten de l'ús de l'occità a nivell local, i només d'algunes poques enquestes al nivell departamental o regional realitzades d'ençà de 1991,²⁰ any d'un sondeig a Llenguadoc-Rosselló els resultats del qual van ser analitzats amb detall per Hammel i Gardy (1994).

L'enquesta de Llenguadoc-Rosselló de 1991 assenyala que un 48% dels habitants d'aquesta regió entén l'occità (un 33% fàcilment i un 15% «le sens global des conversations»), al qual encara caldria sumar el 25% que assegura que és capaç de desxifrar «quelques mots ou expressions», la qual cosa suposa que els que no tenen gens de competència en occità són només un 27% de la població. Hi ha un 28% que el pot parlar (més d'un 16% correctament i un 12% en sap «un peu» o pot «tenir une conversation courte»), i gairebé un 20% en fa un ús actiu. Un 5% l'usa cada dia, un 4,25% sovint i un 10,5% de tant en tant. Una de cada cinc persones, per tant, parla occità d'una manera més o menys habitual. Si apliquéssim aquestes xifres al conjunt del domini lingüístic, arribaríem a la conclusió que la quantitat de parlants regulars d'occità es podria situar al voltant dels tres milions de persones, i que n'hi podria haver un milió i mig –la meitat– que l'usarien sovint o cada dia. La comunitat lingüística occitana, per tant, seria quantitativament important. Una altra qüestió és que els parlants sàpiguen que usen una cosa que s'anomena occità i que coneguin els confins del seu domini lingüístic.²¹

D'altres enquestes permeten de ser més optimistes o pessimistes, segons el cas. Les dades del departament de Pirineus Atlàntics,²² per exemple, indiquen que un 9% usa sovint la llengua, que un 26% la sap parlar i que un 48% l'entén. Per contra, en el departament veí dels Alts Pirineus n'augmenta l'ús i la competència: el 19% la

20. A Wüest (1996) es recullen una cinquantena de recerques *sociolingüístiques* –generalment articles– amb resultats o projectes d'enquestes sobre l'ús de l'occità (per exemple, treballs publicats en els primers números de la revista *Lengas*, que són «pleins de rapports d'enquêtes et surtout de projets d'enquêtes, qui n'ont pas toujours abouti par la suite»; Wüest 1996, 149). Hi ha sobretot petites investigacions d'àmbit local anteriors a les grans enquestes dels anys noranta, més ambiciosos, i de fet no hi són estranyes les prospeccions que ni tan sols contenen dades quantitatives. Podeu veure també l'inventari de Kremnitz (1981, 59, 69), on hi ha una llista de treballs anteriors a 1980 sobre l'ús de la llengua o relacionades amb les enquestes sociolingüístiques.

21. La denominació *patuès* (*patois*) és utilitzada gairebé per la meitat dels enquestats, mentre que *occità* és el nom usat per un 10% de la població, al qual es podria sumar el 3% que usa el terme *langue d'oc* i el 2% que empra el nom *languedocien* (Hammel i Gardy 1994, 18 i 179). Sobre l'arrelament de l'etiqueta *occità* a les zones centrals del domini lingüístic, vegeu les dades recollides per Boyer i Alén (2004).

22. El treball de Chateaufreynaud (1998) està dedicat exclusivament a la lectura de l'enquesta de l'any 1994.

parla sovint, el 35% la sap i el 56% l'entén.²³ I és que, segons la ruralitat de la zona, el coneixement i l'ús de l'occità augmenten o disminueixen. L'enquesta que l'empresa Media Pluriel Méditerranée va fer a Aquitània l'any 1997 assenyala diferències molt importants entre departaments, i sobretot entre Bordeus i d'altres indrets de la regió.²⁴ D'aquesta manera, mentre en aquella ciutat l'occità està gairebé extingit (un 3% el sap parlar i un 11% l'entén), a Dordonha l'entén el 54% i el sap parlar el 34%. Segons la zona, per tant, l'occità té més bona o més mala salut. O més ben dit: la substitució lingüística de l'occità pel francès es troba en una fase més o menys avançada, ja que la llengua està malalta en tot el domini. Les dades d'una enquesta de l'IFOP a Alvèrnia feta a petició de l'Institut d'Estudis Occitans (IEO), malgrat que tornen a confirmar que la transmissió generacional està trencada, demostren un altre cop que la velocitat de la francesització no ha estat igual a tot arreu, i que hi ha departaments, com el Cantal, on l'occità no sols és relativament viu, sinó que fins i tot hi ha un 42% de la població que l'anomena precisament pel seu nom.²⁵

Però l'enquesta recent més ambiciosa en què s'ha preguntat per l'ús de la llengua occitana és, sense cap mena de dubte, la de l'*Etude de l'histoire familiale* de 1999 (o enquesta *Famille*), un estudi d'àmbit estatal en què s'inclouen tres preguntes relacionades amb l'ús de les llengües minoritàries. L'enquesta és un producte de la col·laboració de l'INSEE i l'INED (380.000 persones majors de 18 anys), i assenyala que el nombre de parlants d'occità se situaria entre els 526.000 i els 789.000 (comptant-hi els exiliats a la metròpoli), unes xifres allunyades dels tres milions que permetien imaginar altres sondeigs. Però Martel (2007) ja diu que cal malfiar-se d'aquests resultats:

L'échelle [...] n'est pas départementale, mais nationale, ou, au mieux, régionale. [...] De plus l'enquête exclut quatre départements de l'aire historique de la langue d'oc (Ariège, Aude, Haute-Loire, Hautes-Pyrénées) [...]. Second point, lié au précédent, on n'a pas enquêté, dans chaque département, sur tous les types d'agglomération. [...] En revanche, en Ardèche, l'enquête a négligé les zones rurales et n'a concerné qu'une seule ville, Annonay, où il apparaît [sic] que les langues les plus parlées (après le français) sont l'arabe et le turc, l'occitan (1,9%) ne dépassant l'anglais que d'extrême justesse. Et d'un autre côté il n'est pas possible d'appréhender globalement la pratique

23. Vegeu Dubarry i Dupouts (1995).

24. Les xifres són al web del CRDP de l'Acadèmia de Bordeus: http://crdp.ac-bordeaux.fr/langues/sondage_aquitaine.htm (consulta: 1 de desembre de 2008). També a Chateaufort (2007), i en alguna altra obra de la qual forma part aquest treball.

25. Les dades són a l'adreça següent: www.ifop.com/europe/docs/Presentation14502.ppt (consulta: 1 de desembre de 2008). Una petita enquesta recent a les escoles del Cantal a Barbet (2005).

de l'occitan dans la région Rhône-Alpes, car les échantillons sont construits au niveau régional, alors que la région ne comprend que deux départements occitanophones sur sept... On pourrait multiplier ces exemples.²⁶

Moltes enquestes amb dades molt variades.²⁷ Però totes, o almenys la majoria, tenen uns denominadors comuns que ens permeten de dibuixar els eixos principals de la situació social de la llengua occitana. L'occità el parla més la gent gran que la gent jove. Els que no tenen estudis més que no pas els que en tenen. Els habitants dels pobles petits –i per tant els pagesos– més que els que viuen a ciutat. Tot indica una substitució lingüística de manual,²⁸ i un futur no gaire gloriós. Però el curiós del cas és que les dades d'alguns treballs mostren que els sectors més joves i els ambients més profundament francesitzats o desoccitanitzats (o directament més francesos que occitans, perquè n'hi ha que ni tan sols han arribat a conèixer mai la llengua) tenen menys problemes per acceptar l'etiqueta *occità* i admeten amb més facilitat que calen mesures per a la seua promoció i difusió.²⁹ Aquest fet pot resultar xocant, però es pot justificar perquè l'occitanisme s'organitza i es difon sobretot a partir dels centres urbans –que és on la llengua és menys viva– i perquè, si en molts pobles ja és difícil d'imaginar-ho, a les ciutats res no fa pensar que el francès pugui tenir un competidor. Arran de la reforma legislativa que va permetre que les llengües minoritàries de França figuressin a la Constitució francesa com a patrimoni de l'Estat, l'Institut CSA va realitzar una enquesta d'àmbit estatal els resultats de la qual ajuden a superar certes idees preconcebudes.³⁰ El 68% dels ciutadans francesos es mostraven favorables a la inclusió de les llengües minoritàries en la Constitució francesa i el 70% pensaven que era «une bonne chose», mentre que els que ho veien com «une mauvaise chose» amb prou feines arribaven al 23%. En les generacions

26. Martel remarca també, per exemple, que l'enquesta només té en compte la transmissió de la llengua de pares a fills, mentre que «depuis longtemps dans plus d'une région ce n'est justement plus si simple: l'occitan peut être acquis à travers les grands-parents, ou dans le milieu professionnel, après l'adolescence, voire, pour une part d'ailleurs infinitésimale des générations les plus jeunes, à l'école». Algunes de les observacions de Martel apareixen també a Boyer i Alén (2004), que són precisament els autors d'un volum en què s'analitzen altre cop les dades de l'enquesta *Famille*: Alén i Boyer (2007). Sobre l'enquesta *Famille*, vegeu també, entre d'altres, Cassan (2005), Barre i Vanderschelden (2004) o INSEE Aquitaine (2002).

27. La regió d'Aquitània ha dut a terme una enquesta (6.000 persones) durant l'octubre de 2008. En el moment d'escriure aquest article, encara no se n'havien publicat els resultats.

28. Un altre element habitual en algunes enquestes que interessarà els labovians: els pares usen més l'occità amb els fills que no pas les mares.

29. Malgrat que, per exemple, l'enquesta de 1997 a Aquitània assenyalava que només un 3% de la població bordelesa sap parlar occità, el percentatge d'habitants de Bordeus favorables a l'ensenyament de la llengua occitana s'eleva fins al 51%. Pèire Bec ja era conscient d'aquesta situació: «La situació d'ara, respecte a l'occitanisme, és curiosa. On hi ha més poca realitat occitana l'occitanisme és més viu; i a l'inrevés, com una mena de llei de compensació» (Serra-Estruch 1989, 20).

30. Els resultats són al web del CSA: www.csa-fr.com (consulta: 1 de desembre de 2008).

més joves, el percentatge de gent favorable a la mesura anava del 70 al 80%, mentre que en els que tenien més de cinquanta anys el suport al reconeixement de les llengües minoritàries se situava vint punts per sota (58%). Potser hi ha alguna cosa que comença a canviar, doncs.

L'ensenyament de l'occità

Algunes mesures legislatives, com la llei Deixonne i la circular Savary, han permès que les llengües minoritàries de França aconseguixin un lloc –reduït– en l'ensenyament. L'occità és present avui a les escoles bilingües, a les escoles associatives *Calandreta* i a les classes bilingües d'alguns *collègis*³¹ (on la presència de l'occità és molt més reduïda que a les escoles), i hi ha també la possibilitat d'examinar-se d'occità com a «langue vivante» o matèria facultativa en el batxillerat. En algunes universitats occitanes, d'altra banda, és possible d'obtenir titulacions superiors d'occità, i hi ha cursos organitzats per entitats com l'Institut d'Estudis Occitans arreu del territori. Malgrat que l'oferta sembli abundant, només un percentatge molt petit dels estudiants del país estudia occità, i el nombre es va reduint a mesura que avancen els estudis.³²

Encara que afecti gairebé cent mil alumnes, el nombre d'estudiants d'occità a l'escola pública és realment molt petit comparat amb el conjunt de la població occitana escolaritzada, i la suma d'aquests alumnes i d'alguns milers de *calandrons* continua sent molt reduïda. Ho diu també Kremnitz (2002b, 131-132): «Comparé à l'ensemble de la jeunesse scolarisée, les deux groupes confondus ont surtout une valeur de témoignage». Pensem, per exemple, que el territori català de l'Estat francès és trenta vegades i escaig més petit que l'occità, però que només hi ha sis *calandretas* per cada *bressola*. O que, si bé la zona basca administrativament francesa ocupa només la meitat d'un departament, el nombre d'*ikastolak* és precisament la meitat que el d'escoles associatives occitanes (i les escoles basques, a més, a diferència de les occitanes, cobreixen totes les fases de l'ensenyament fins a la universitat). Dit d'una altra manera: perquè la situació de l'ensenyament de l'occità fos quantitativament comparable a la del català, hi hauria d'haver gairebé dues-centes *calandretas*, i perquè ho fos a la del basc, mil cinc-centes.³³ Tot això no

31. Els *collègis* s'encarreguen del primer nivell de l'ensenyament secundari, entre l'escola primària i el liceu.

32. L'Estat francès, d'altra banda, no sembla interessat a promoure l'occità en l'ensenyament malgrat que durant els anys noranta va fer alguns gestos de bona voluntat. L'any 2002, el nombre de places en el CAPES d'occità era de divuit. L'any 2004 van ser reduïdes a quatre. En aquests darrers anys s'han convocat el doble de places de llengua xinesa que de llengua occitana.

treu que les *calandretas* siguin un cas d'autoorganització exemplar, i més tenint en compte l'hostilitat –de l'administració, però també dels defensors de l'escola laica– amb què sovint s'han hagut d'enfrontar. La primera *calandreta* va ser fundada a Pau l'any 1979, i actualment ja n'hi ha una cinquantena (cal comptar-hi dos *collègis*). Tot i que cada *calandreta* és un món, l'oferta d'aquestes escoles associatives occitanes és a vegades inferior a la demanda. Les *calandretas*, a més, atreuen pares que no són occitanoparlants i que decideixen d'escolaritzar els seus fills en aquestes escoles perquè tenen un mètode pedagògic avançat.³⁴

L'occità als mitjans de comunicació

L'occità té una presència molt escassa als diaris, i com a molt ha aconseguit de conquerir alguna columna o algun altre espai breu en els d'abast regional. L'únic intent –almenys recent– de crear un periòdic d'informació en occità de publicació diària prové d'un territori perifèric, la Vall d'Aran, on durant un any i escaig (entre els anys 1998 i 1999) va existir *Eth Diari*, un full informatiu en blanc i negre íntegrament escrit en aranès que es venia als quioscos i a les llibreries.

Per tant, de diaris, cap. Però la quantitat de revistes que utilitzen la llengua occitana és prou important, malgrat que els tiratges i la difusió acostumen a ser limitats i que no arriben a la gran majoria de la població. Partint de diversos catàlegs i inventaris de revistes, Alén calcula que l'any 1995 hi havia a França més d'un centenar de revistes «où l'occitan est plus ou moins présent» (Alén 2005, 184),³⁵ i que gairebé tots els departaments occitans disposen d'una publicació d'aquesta mena (Alén 2005, 186).³⁶ Alén ja avisa que moltes d'aquestes publicacions «sont confidentielles et ne font aucun effort pour dépasser leur sphère (vrai-

33. Charles (1994, 320) compara l'ensenyament de l'occità i amb el del basc al departament dels Pirineus Atlàntics, on aquestes llengües conviuen: «l'enseignement du basque est à la fois quantitativement et qualitativement beaucoup plus développé que celui de l'occitan». És clar, però, que els bascos i els catalans administrativament francesos disposen d'un suport meridional important, i que la Vall d'Aran és massa petita per exercir de rereguarda cultural de tota la resta del –gran– domini lingüístic occità.

34. Behling (1996) va realitzar una enquesta entre els pares d'algunes *calandretas* llenguadocianes, i va concloure que la pedagogia ocupava el primer lloc en les motivacions dels pares per inscriure els seus fills en aquestes escoles: «La motivation principale la plus mentionnée concernant la scolarisation de l'enfant à la Calandreta est la pratique d'une bonne pédagogie (68 % des répondants), puis le bilinguisme (16 % des répondants), puis l'apprentissage de la langue occitane (9 % des répondants)» (Behling 1996, 30). També és interessant de remarcar que una proporció important dels pares dels *calandrons* són originaris de fora de l'Estat francès: «L'origine d'un pays étranger pouvait être l'indice d'une motivation particulière pour le bilinguisme. 17% des hommes et 12% des femmes qui ont répondu sont originaires d'un pays étranger. En regroupant les répondants par couples il y a 26 couples (28%) dont au moins l'un des deux est originaire d'un pays étranger» (Behling 1996, 24).

35. Sense comptar les revistes amb un interès científic en què l'occità treu el cap de tant en tant, ni tampoc els «journaux régionaux» i les publicacions «éphémères».

36. Les úniques excepcions són la Cruesa, les Lanes, l'Alta Loira i el Gers. Però hi ha setze

ment réduite) de diffusion [...]. Rares sont celles que l'on peut trouver à la vente, en dehors de l'association qui les distribue parmi ses membres ou à des abonnés» (Alén 2005, 185).³⁷ Afegim-hi que el 30% d'aquestes publicacions utilitzen més el francès que l'occità, i que la presència de les dues llengües queda més o menys equilibrada en el 13% (Alén 2005, 190). Això vol dir que el francès té una presència igual o superior a l'occità en gairebé la meitat de revistes amb continguts en aquesta llengua editades a França. La facilitat amb què els grups occitanistes –fins i tot els independentistes!– usen el francès, doncs, és extraordinària. Kremnitz (2002b, 132) resumeix la situació de la premsa occitana de la manera següent: «intervalles de parution trop grands, tirages trop faibles, diffusion insuffisante, bien que la qualité ait en général augmenté». Sumem-hi la baixa fidelitat lingüística.

Dins d'aquest centenar de revistes que cita Alén, n'hi ha algunes que destaquen més que d'altres, sia per la seua qualitat sia per la seua professionalitat, pel públic al qual s'adrecen o per l'impacte en el conjunt de l'occitanisme. *La Setmana*, per exemple, és una publicació setmanal de vocació panoccitana i d'un cert prestigi periodístic editada per l'empresa bearnesa Vistedit (al capdavant de la qual hi ha, per cert, l'actual president de l'IEO),³⁸ que també és responsable de la revista infantil *Plumalhon*. Cal remarcar també la qualitat de la literària *Reclams*³⁹ o la trajectòria d'altres publicacions –d'avui o de les darreres dècades– com *OC*, *Occitania* (nom sota el qual, de fet, s'amaguen publicacions d'èpoques diferents), *Occitans!*, *L'Occitan*, *Estudis Occitans*, *Lo Bornat* (de l'entitat homònima), *País Gascons* (abans *Per Noste*, com l'associació editora), *Vent Terral*, *Lo Gai Saber* o, en l'àmbit felibrenc, *Prouvènço d'aro* o la revista comengesa –violentament antioccitanista– *Era Bouts dera Mountainho*.⁴⁰ Entre les publicacions històriques de tipus polític, remarcuem el paper de *Viure* i el seu «travail idéologique» (Lafont 1974, 291) associat al Comitatz Occitan d'Estudis e d'Accion, o *Lo Lugarn*, l'òrgan del Partit Nacionalista Occitan (avui Partit de la Nacion Occitana). En l'àmbit

publicacions a les Boques del Roine, dotze a l'Erau, deu als Pirineus Atlàntics i fins tres fora d'Occitània (una a París).

37. Partint de dades dels editors, Alén conclou que els tiratges són sovint d'uns quants centenars d'exemplars, amb algunes excepcions notables que s'enfilen als dos mil o tres mil exemplars.

38. Malgrat que no és la publicació amb més tiratge, segurament és la que té més lectors, i sobretot més consumidors en els estrats joves de l'occitanisme. En la petita enquesta que Alén i Boyer (1999) van fer als usuaris de la llista informàtica de difusió *List-oc*, van veure que la revista més seguida era *La Setmana* (25%), seguida per *Occitans!* (10%).

39. Va ser fundada a finals del segle XX en el marc de l'Escòla Gaston Febus, una escola felibrenca. Avui atreu les plomes d'alguns dels millors escriptors occitans, i sobretot de prosistes gascons. Més informació sobre aquesta publicació, per exemple, en Boschung i Frick (1985, 137-138), on se'n parla a partir de l'escola fundada per Miquèu Camelat i Simin Palay, o bé a Abrate (2001, 608).

40. Abrate (2001, 605-615) ordena i dona una descripció breu de les principals revistes occitanes. La seua *Mémoire de Maîtrise* anava precisament d'això: l'occitanisme vist a través de la seua pròpia premsa.

científic, citem els *Quasèrns de Lingüística Occitana* (on es van publicar alguns dels treballs més interessants dels anys setanta), la revista *Amiras* (la dels *universitaris* que van abandonar l'IEO a principis dels vuitanta) o la publicació electrònica de l'associació *Lingüística Occitana*, que conté estudis lingüístics sobre l'occità en occità i que, per tant, s'allunya de l'actitud diglòssica que massa sovint inunda el món científic que envolta la llengua d'oc.

Fora de l'Estat francès, la Vall d'Aran ha vist com es publicaven nombroses revistes en aranès d'ençà de la segona meitat dels anys setanta, època en què va començar *Terra Aranesa* (avui *Tèrra Aranesa*, amb accent), que es va interessar per qüestions normatives abans de les *Nòrmes Ortogràfiques* de 1982. Després van venir *Toti* o *Arenòsi*, i més endavant –en dues temporades diferents– un suplement setmanal del diari *Avui* anomenat *Aué* o altres publicacions del Conselh Generau d'Aran (destaquem *Era Garbèra*, una traducció a l'aranès del còmic infantil valencià *Camacuc*). Malgrat que a la Vall d'Aran hi ha diverses publicacions comarcals en espanyol en què l'occità té un espai purament folklòric, avui la premiada revista mensual *Aran ath Dia*, editada pel grup Segre i distribuïda amb diaris d'abast comarcal o nacional, és un exemple de publicació de qualitat gràfica en occità. Si parlem de les valls occitanes d'Itàlia, cal esmentar obligatòriament la revista *Ousitanio vivo* (*Occitània viva*), que combina l'italià –majoritari– i l'occità (i manté el títol en grafia prenformativa) i que ha estat publicada gairebé durant tres dècades de manera ininterrompuda. Esmentem també *Nòvas d'Occitània*, publicació en línia que permet de llegir i d'escoltar notícies en occità vivaroalpí.

En els mitjans de comunicació audiovisuals, la presència de l'occità és reduïda. A la ràdio, de primer estava limitada a petits espais en emissores locals o, en tot cas, a desconnexions de delegacions també locals o departamentals d'algunes emissores d'àmbit estatal.⁴¹ Avui es calcula que a França hi ha «une soixantaine de radios de catégorie A (celles qui font peu ou pas du tout de publicité) qui font des émissions en occitan: beaucoup d'elles ne présentent que quelques minutes, d'autres vont jusqu'à une heure par semaine» (Lekuona 2007). Per tant, si volem parlar d'occità i ràdio a l'Estat francès, sobretot hem de fer referència a les poques emissores que usen l'occità en la major part de la seua programació. Ràdio País, emissora gascona creada fa un quart de segle, disposa avui de cinc freqüències (una a Lanes-Chalòssa, una al Bearn, una altra a la Bigorra i dues al Gers) i parla sobretot en occità, tot

41. Cheval (1996, 220) aporta dades d'Aquitània de vint anys enrere: «En 1987, nous avions pu recenser en Aquitaine vingt radios privées qui réservaient de manière plus ou moins brève et plus ou moins régulière un temps d'antenne à l'occitan. En 1993, en réactualisant ce recensement nous avançons les chiffres suivants: au total vingt-cinq stations associatives privées en Aquitaine déclaraient accorder une place aux langues minoritaires à implantation territoriale de la région. L'occitan, sous ses diverses formes, trouvait sa place sur treize radios, le basque sur six, tandis que six autres stations annonçaient la diffusion d'un temps d'antenne à la fois en basque et en occitan».

i que no renuncia al francès. Ràdio País ha estat posada com a exemple de professionalització (Jeanjean 1990, 132-134)⁴² i ha aconseguit una «notoriété importante» (Cheval 1996, 223).⁴³ Al seu costat, cal citar també Ràdio Occitània (a Tolosa de Llenguadoc), Ràdio Lenga d'Òc-Montpelhièr (que ha emès des de diferents punts de Llenguadoc-Rosselló i que va superar una retirada de llicència), Ràdio Lenga d'Òc-Narbona/Besièrs o Ràdio Albigès, un producte associatiu del Tarn amb nom occità que utilitza la llengua en una part de la seua programació. Fora de l'Estat francès, l'any 1988 va començar a Ràdio Aran l'informatiu *Meddia aranés*, que als anys noranta va passar a les emissores de la Generalitat –i a redifondre's al vespre– després que Catalunya Ràdio obrís una delegació a la Vall d'Aran. A més de *Meddia aranés*, des del gener de 2007 Catalunya Informació emet també un informatiu en occità de mitja hora de dilluns a divendres a partir de les vuit del matí. A diferència de l'altre espai en occità, aquest no només inclou notícies comarcals, sinó que parla de –literal– “tot çò que passe en mon”. Altres emissores locals de la Vall d'Aran i de zones catalanes properes han incorporat alguns elements simbòlics en occità. Per exemple, anunciar les hores en aranès o radiar alguna cançó en gascó.

Laval (1994, 325) assegura que «Le 25 septembre 1981 restera comme une date importante dans la mémoire d'Oc» perquè aquell dia «fut diffusée la première émission en langue occitane à la télévision». Però el cas és que no és ben bé així, ja que a FR3 (després France 3) ja s'havia pogut sentir la llengua abans d'aquella data. Les emissions en occità des de Tolosa van començar l'any 1982, i l'any 1981 FR3 Aquitaine va emetre el documental de David Grosclaude *Montanha de hèr* (Cheval 1996, 217), però hi ha d'altres experiències anteriors: «FR3 Méditerranée diffuse le 14 d'octobre 1977 un court métrage de 13 minutes en provençal, 7 autres expériences ponctuelles ont lieu durant les années suivantes mais ce n'est qu'à partir de 1984 que la station se dote d'un magazine permanent “Vaqui”» (Cheval 1996, 237).

Les emissions televisives en occità són quantitativament irrisòries, han hagut de superar esculls força importants i no arriben a tot el domini lingüístic. D'ençà que van començar, han consistit en algunes petites desconnexions de pocs minuts de dilluns a divendres i sobretot en programes de cap de setmana amb una durada variable, generalment de vint-i-cinc a seixanta minuts. Malgrat les limitacions i els problemes, programes com *Viure al país* (France 3 Llenguadoc i Migdia-Pirineus) o *Vaqui* (France 3 Méditerranée, en provençal) han aconseguit una bona parròquia de seguidors, i han demostrat que existeix un mercat audiovisual en occità. Segons una

42. No és només una ràdio convencional, sinó que també s'encarrega d'editar material audiovisual.

43. En l'enquesta de 1994 del departament dels Pirineus Atlàntics, el 30% dels entrevistats afirmaven que escoltaven emissions en occità, i molts citaven Ràdio País (el 31%).

enquesta de 1992, aquests dos programes de France 3, sumats, eren vistos per més de dues-centes mil persones (Laval 1994, 326).⁴⁴

En el món televisiu, hi ha hagut altres experiments relacionats amb la llengua occitana. Com *Aquí TV*, una televisió de proximitat que va emetre des del Sarladès fins a l'any 2003. O com *Oc-tv.net*, un projecte de televisió occitana per Internet que permet d'accedir a enregistraments audiovisuals d'esdeveniments culturals i que té com a problema principal que l'occità hi és –sembla– cada cop més minoritari. Fora de l'Estat francès, divendres és el dia en què la Vall d'Aran pot gaudir de desconnexions en aranès del *Telenotícies Comarques* de TV3, però les temptatives d'introduir l'occità a les televisions del costat meridional de la frontera van començar durant els anys vuitanta. Deixant de banda una presència efímera –d'un parell de mesos– d'un quart d'hora d'occità al matí, el precedent més important de les emissions actuals és el programa *Era Lucana*, un espai mensual de TVE de mitja hora que es va començar a emetre durant la segona meitat dels anys vuitanta i que va durar gairebé dos anys.⁴⁵ En els darrers temps hi ha hagut programes de TV3 –espais infantils i algun documental– que han estat emesos en aranès gràcies al sistema dual, i BTV ha reservat un espai per a l'occità –l'*Infòc*–⁴⁶ en els seus informatius multilingües. La presència de l'occità a les televisions d'àmbit estatal espanyol és la mateixa que a les ràdios: nul·la.

L'occitanisme avui. Recapitulació

Fa gairebé quatre dècades que Lafont parlava d'una *révolution régionaliste* (Lafont 1971b). Anys després, fins i tot un cop passada l'eufòria de l'occitanisme dels anys setanta, el pronòstic era que «dintre de deu anys potser obtindrem autonomies i d'ací caldrà operar envers i dins un estat francès potser federal» (Serra-Estruch 1989, 28). Però el cert és que ha passat el temps i les coses no han canviat tant. A més, la substitució lingüística de l'occità no s'ha aturat, i sembla difícilment reversible.

44. Una presentació breu dels inicis de la programació televisiva en occità a Laval (1994). I una radiografia prou completa –malgrat que distingeixi occità i occità provençal– de la presència de la llengua d'oc i d'altres llengües minoritàries de l'Estat francès a la televisió anterior a 1996 a Cheval (1996, 201-206, i 215-220 per a Aquitània). David Grosclaude (1996, 243-248), un dels principals promotors de l'occità en els mitjans de comunicació, recull els principals esdeveniments polítics relacionats amb la presència de la llengua a la televisió francesa durant els anys setanta, abans que comencessin les emissions regulars de FR3. Sobre *Viure al país*, vegeu Gardy (1996), on fins i tot hi ha un inventari de títols i autors de reportatges (Gardy 1996, 284-286). Alguns comentaris sobre els reportatges emesos per France 3 al Llenguadoc i a Migdia-Pirineus a Bretèque (1996, 294-301).

45. Sobre els inicis de la televisió en aranès, vegeu Cheval i Viaut (1996, 261-262) o l'aproximació subjectiva de Bretèque (1996, 290-294).

46. El nom de l'espai coincideix –diríem que per casualitat– amb el d'una revista i associació de Tolosa.

Malgrat que la llengua d'oc té encara un pes demogràfic important, els seus parlants continuen minvant per raons estrictament biòtiques, i el seu futur potser dependrà del fet que l'occitanisme sàpiga aprofitar les noves oportunitats dels darrers temps, com la millora de la imatge de la llengua paral·lela a la desoccitanització.

Ben mirat, hi ha alguns elements que conviden –o obliguen– a tenir esperança. Encara que sembli contradictori, l'occitanisme és «fràgil pero tenaz» (Touraine 1983, 15) i, malgrat la seua debilitat social i el *complex d'extinció* (Figueres 1998, 96), gaudeix avui d'una mala salut de ferro en l'àmbit organitzatiu i associacionista. La cultura occitana, tot i ser minoritària, té una gran vitalitat en les reserves a les quals ha estat confinada, i fins assoleix uns nivells de suport oficial que, encara que són pobríssims, no havia aconseguit mai. La promoció de l'occità i de la cultura que hi va associada adopta formes molt variades, i inclou des de federacions d'organitzacions occitanistes que gestionen espais culturals a les seues ciutats (com l'Ostau Biarnés o Convergència Occitana) fins a agrupacions o organismes que consagren el seu treball a la protecció del patrimoni etnològic i musical (com l'Associacion Cordae, relacionada amb el grup musical La Talvera, o el Conservatori Occitan de Tolosa, que fa ben poc ha canviat de nom). Des de serveis d'ocupació per a occitanoparlants (com el Servei de l'Emplec) fins a iniciatives formatives com l'Escòla Occitana d'Estiu, la Universitat Occitana d'Estiu o els cursos per correspondència del Collègi d'Occitània. Des de centres de documentació o de recursos amb suport institucional (l'Espaci Occitan de Draonier, el CIRDOC de Besièrs, el CROM de Tolosa...) a *chargés de mission* regionals la feina dels quals és la promoció moderada de la llengua. Mentre a poc a poc van proliferant alguns *estanquets* (bars o locals on l'occità és deliberadament l'instrument de comunicació) es consoliden els festivals en què la cultura i la llengua occitanes no tenen un paper completament folklòric o antropològic (l'*Estivada* de Rodés, el *Festum...*). Alguns grups de música que canten en occità (que han succeït a la *Nòva Cançon* de Claudi Martí) són coneguts més enllà de l'occitanisme, i existeix una literatura contemporània de prestigi i de qualitat (Bodon, Manciet, el mateix Lafont, Lapassada, Pessamesa...). De fet, malgrat que les iniciatives polítiques occitanistes no han acabat de rutllar electoralment (si deixem de banda alguna petita excepció),⁴⁷ algunes campanyes recents de promoció de la llengua han aconseguit resultats visibles i palpables, com la retolació bilingüe dels carrers de Tolosa després de les eleccions de l'any 2001, mentre que d'altres posen en pràctica metodologies interessants, com el projecte *Òc per l'occitan* impulsat per l'IEO de l'Alta Garona.⁴⁸ La promoció –més o menys afortunada– de

47. Com el Moviment Autonomista Occitan, que va obtenir alguns bons resultats als setanta a les *Valadas*.

48. Sumem-hi les campanyes sortides en les zones perifèriques, com l'*Occitan lenga olimpica* (arran dels Jocs de Torí) o l'*Occitània a pè* de la Cambra d'Òc de les valls occitanes del Piemont.

la cultura occitana compta fins i tot amb iniciatives peregrines com l'associació *Oklahoma-Occitània (Ok-Oc)*, que fomenta la coneixença entre els indis americans i els indígenes *meridionals* amb el pretext de l'arribada a Montalbà d'uns amerindis durant el segle XIX.

Tot i que l'occità es parla molt menys que fa cent anys, les capes més afrancesades de la societat n'admeten més fàcilment l'existència i la promoció. Paral·lelament, l'occitanisme s'alimenta d'una militància jove que sovint prové dels centres urbans desoccitanitzats, o que almenys s'hi ha format. I per acabar-ho d'adobar els moviments occitans han realitzat en els darrers anys –malgrat la desinflada dels vuitanta– algunes de les demostracions de força més importants de la seua història, si més no d'ençà dels efervescents anys seixanta i setanta i, doncs, de l'època de les protestes de La Sala, del Larzac i de les reivindicacions vitícoles. Convocats alhora per l'IEO, el Felibritge, l'associació ÒC-Bi, la federació de professors FELCO i el Conselh de la Joventut d'Òc, i amb el suport d'un munt d'associacions occitanistes, Carcassona va acollir l'any 2005 més de 12.000 persones que exigien l'oficialitat de la llengua. Un any i mig després, a Besièrs ja n'hi havia 20.000. Fets com aquests fan pensar que la recuperació, o si més no l'accés a l'oficialitat, és possible. Difícil però possible. El temps dirà si, com Lafont, ens hem deixat emportar per l'eufòria del moment històric.

Bibliografia

L. ABRATE, *Occitanie. Des idées et des hommes. L'émergence et l'histoire de la revendication occitane*, L'Union: Institut d'Estudis Occitans, 2001.

C. ALÉN GARABATO, «Regard sociolinguistique (depuis le XIXe siècle) sur la production de périodiques en langue d'oc dans la deuxième moitié du XXe siècle. Premières analyses», *Lengas*, núm. 57, 2005, p. 183-193.

M. C. ALÉN; H. BOYER, *Les langues de France au XXIe siècle: vitalité sociolinguistique et dynamiques culturelles*, París: L'Harmattan, 2007.

M. C. ALÉN; H. BOYER, «L'occitan sur Internet: signe des temps, champ du cygne ou pied de nez?», *Lengas*, núm. 46, 1999, p. 21-31.

J.-P. BALDIT, *Occitània*, Barcelona: La Magrana, 1982 (traducció catalana de l'original francès de 1978, París: Marabout).

J.-L. BARBET, «La langue d'oc dans le Cantal, 2003-2004», *Lengas*, núm. 58, 2005, p. 211-258.

C. BARRE; M. VANDERSCHULDEN, «L'enquête "Étude de l'histoire familiale" de 1999 – Résultats détaillés». *Insee Résultats Société*, núm. 33, 2004, 47 p. (document electrònic: www.insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/irsoc0033.pdf; consulta: 1 de desembre de 2008).

P. BEC, *La llengua occitana*, Barcelona: Edicions 62, 1977 (traducció catalana de la 2a ed. francesa, de 1973; 1a ed. de 1963).

G. BEHLING, «La transmission de la langue et de la culture occitanes. Deux études sur les motivations et les contradictions de la transmission culturelle dans la région Languedoc-Roussillon», *Lengas*, núm. 41, 1996, p. 7-93.

F. BERNISSAN, «Enquista sòciolinguistica [sic] dens la plana de Bigòrra (2002). Representacions de la lenga occitana e passatge d'ua practica de l'occitan au francés», *Lengas*, núm. 54, 2003, p. 115-156.

P. BOSCHUNG; M. FRICK, «Les organisations occitanistes», 1985, dins KRISTOL ; WÜEST, 1985, p. 137-154.

H. BOYER; M. C. ALÉN, «*Occitan, patois, provençal...* dans l'enquête "Famille" de l'INSEE-INED (1999): les dénominations de la langue d'Oc», *Lengas*, núm. 56, 2004, p. 303-318.

F. DE LA BRETÈQUE, «L'espace au filtre de la langue minoritaire à la télévision: approche comparée des productions de France 3 Midi-Pyrénées-Languedoc-Roussillon, TV3-Val d'Aran, et Aqui-TV (Périgord)», 1996, dins VIAUT, 1996, p. 287-302.

A. BRUN, *Recherches historiques sur l'introduction du français dans les provinces du Midi*, Ginebra: Slatkine, 1973 (reproducció de l'original de 1923).

F. CASSAN i altres, *Étude de l'histoire familiale: l'édition 1999 de l'enquête Famille*, París: INED, 2005.

P. CASTELA, *Occitanie: histoire d'une aliénation*, Milhau: Editions du Beffroi, 1999.

J. CHARLES, «Basque et occitan à l'école dans les Pyrénées Atlantiques», 1994, dins SANGUIN, 1994, p. 317-323.

M. A. CHATEAUREYNAUD, «Lectura de l'enquèsta *Praticas* [sic] e representacions de l'occitan dens los Pirenèus Atlantics», *Lengas*, núm. 43, 1998, p. 117-141.

M. A. CHATEAUREYNAUD, «Pratiques et représentations de l'occitan en Aquitaine», 2007, dins VIAUT, 2007, p. 143-154.

J.-J. CHEVAL, «Médias audiovisuels français et langues régionales minorisées. Contexte national et exemples aquitains», 1996, dins VIAUT, 1996, p. 197-242.

J.-J. CHEVAL; A. VIAUT, «L'occitan gascon à la radio et à la télévision dans le Val d'Aran», 1996, dins VIAUT, 1996, p. 259-263.

COMUNE DI GUARDIA PIAMONTESE, *Vocabolario dell'Occitano di Guardia Piamontese*, La Gàrdia (CD-Rom), 2004.

B. DUBARRY; D. DUPOUTS [ed.], *Pratique, présence et représentations de l'Occitan dans les Hautes-Pyrénées. Enquête sociolinguistique*, Tarba: Conseil Général des Hautes-Pyrénées, 1995.

A. DUPUY, *Encyclopédie occitane*, Ginebra: Slatkine, 1997 (2a ed.; 1a ed. de 1989, Le Coteau: Horvath).

J. FIGUERES, «“Ieu coneissi un país...” Occitània i l'occità del 1945 als nostres dies». *Revista de Catalunya*, núm. 125, 1998, p. 82-105.

F. FONTAN, *La nazione occitana: i suoi confini, le sue regioni*, Peasc: Ousitanio Vivo, 1997 (traducció italiana de l'original francès de 1969).

PH. GARDY, «La télévision régionale en occitan (Aquitaine, Midi-Pyrénées, Languedoc-Roussillon, Val d'Aran): des sujets à la langue», 1996, dins VIAUT, 1996, p. 267-286.

H. GIORDAN [dir.], *Les minorités en Europe*, París: Kimé, 1992.

D. GROSCLAUDE, «La télévision en occitan: histoire d'un public sans service public», 1996, dins VIAUT, 1996, p. 243-257.

E. HAMMEL; PH. GARDY, *L'occitan en Languedoc-Roussillon 1991*, Perpinyà: Trabucaire, 1994.

INSEE AQUITAINE, *Les quatre pages INSEE Aquitaine n° 110. Langues parlées en Aquitaine: la pratique héritée*, 2002, 6 p. (document electrònic: www.insee.fr/fr/insee_regions/aquitaine/themes/4pages/ia11008.pdf; consulta: 1 de desembre de 2008).

INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS, *L'Occitan, qu'es aquò?*, Tolosa, 2007, 16 p.

H. JEANJEAN, *De l'utopie au pragmatisme? Le mouvement occitan 1976-1990*, Perpinyà: Trabucaire, 1990.

F. P. KIRSCH; G. KREMnitz; B. SCHLIEBEN-LANGE, *Petite histoire sociale de la langue occitane*, Perpinyà: Trabucaire, 2002.

G. KREMnitz, *Daz Okzitanishche. Sprachgeschichte und Soziologie*, Tubinga: Max Niemeyer, 1981.

G. KREMnitz, «La langue au miroir de l'histoire», 2002a, dins KIRSCH, KREMnitz, SCHLIEBEN-LANGE, 2002, p. 13-44.

G. KREMnitz, «Une approche sociolinguistique», 2002b, dins KIRSCH, KREMnitz, SCHLIEBEN-LANGE, 2002, p. 103-136.

A. M. KRISTOL; J. TH. WÜEST, *Drin de tot. Travaux de sociolinguistique et de dialectologie béarnaises*, Berna: Peter Lang, 1985.

H. P. KUNERT, «Valdeses e Occitans. La minoritat occitana en Calàbria». *L'Occitan*, núm. 150, 2000, p. 8.

M. LAFON, «L'occitan e l'escòla en Avairon de 1800 a 1951: qualques ideïas e testimoniats». *Lengas*, núm. 58, 2005, p. 139-210.

R. LAFONT, *Décoloniser en France. Les régions face à l'Europe*, París: Gallimard, 1971a.

R. LAFONT, *La revolución regionalista*, Barcelona: Ariel, 1971b (traducció espanyola de l'original francès de 1967, Gallimard: París).

R. LAFONT, *La revendication occitane*, París: Flammarion, 1974.

X. LAMUELA, *Català, occità, friülà: llengües subordinades i planificació lingüística*, Barcelona: Quaderns Crema, 1987.

A. DE LANGE, *Dreihundert Jahre Waldenser in Deutschland 1699-1999*, Karlsruhe: Evangelischer Presseverband für Baden, 1988.

J.-P. LAVAL, «La communication télévisuelle en Occitanie», 1994, dins SANGUIN, 1994, p. 325-327.

D. LEKUONA, «Un bain de langue: la radio!!!», INSTITUT, 2007, p. 12

J. LLADONOSA, *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran a França*, Barcelona: Rafael Dalmau, 2001, (2a. ed.; 1a. ed. de 1967).

PH. MARTEL, «L'héritage révolutionnaire: de Coquebert de Montbret à Deixonne», 1992, dins GIORDAN, 1992, p. 113-127.

PH. MARTEL, «Qui parle occitan?», *Langues et cité*, núm. 10, 2007, p. 3.

P. POJADA, *Qualques aspèctes de l'istòria de l'Occitània moderna*, s.l.: [l'autor], 2001.

J. RONJAT, *Grammaire istorique [sic] des parlers provençaux modernes*. volum I. Ginebra-Marsella: Slatkine-Laffitte, 1980 (reproducció del volum original de 1930).

J. SANDARAN, *La Vall d'Aran [sic] i els catalans*, Barcelona: Tallers d'Arts Gràfiques Henrich i Comp, 1913.

A.-L. SANGUIN [ed.], *Les minorités ethniques en Europe*, París: L'Harmattan, 1994.

J. SERRA-ESTRUCH, *Entendre Occitània*, Barcelona: El Llamp, 1989.

V. SIMÓ, *Eth marc juridic der Aranès: Lengua pròpia [sic] e oficiau d'Aran*, Vielha: Conselh Generau d'Aran, 1999.

D. SUMIEN, *La standardisation pluricentrique de l'occitan: Nouvel enjeu sociolinguistique, développement du lexique et de la morphologie*, Turnhout: Brepols, 2006.

A. TOURAINÉ i altres, *El país contra el estado: luchas occitanas*, València: Institución Alfonso el Magnánimo, 1983 (traducció espanyola de l'original francès de 1981, París: Du Seuil).

CH. DE TOURTOULON; O. BRINGUIER, *Étude sur la limite géographique de la langue d'oc et de la langue d'oïl (avec une carte)*, París: Imprimerie Nationale, 1876.

J. VENTURA, *Les cultures minoritaires européennes*, Barcelona: Selecta-Catalònia, 1991.

A. VIAUT, «La reconnaissance légale de l'aranais», *Garona*, núm 1, 1985, p. 135-151.

A. VIAUT, «Quelle langue pour les Aranais?», *Lengas*, núm. 19, 1986, p. 7-33.

A. VIAUT, *L'Occitan Gascon en Catalogne Espagnole: le Val d'Aran. Du vernaculaire au formel*, Bordeus: Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine, 1987.

A. VIAUT [ed.], *Langues d'Aquitaine. Dynamiques institutionnelles et patrimoniale linguistique*, Bordeus: Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine, 1996.

A. VIAUT [dir.], *Variable territoriale et promotion des langues*, Bordeaux: Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine, 2007.

J. WÜEST, «Bibliographie des enquêtes sociolinguistiques en domaine occitan», *Lengas*, núm. 40, 1996, p. 149-153.